

BIBLIOTEKA
SHTETIT

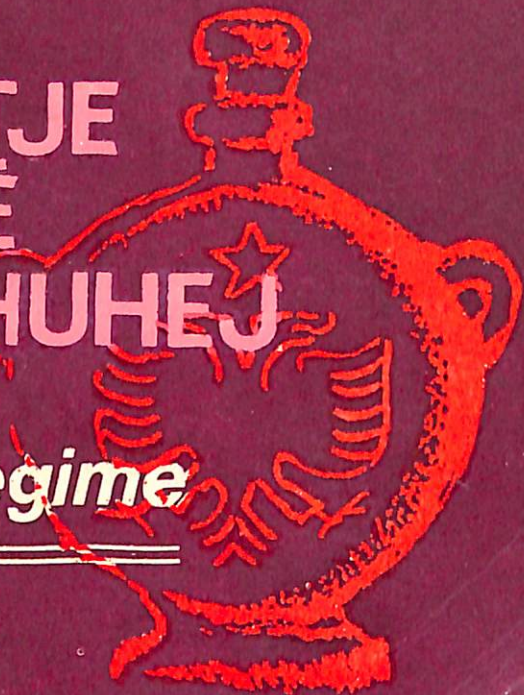
85H-32
K 87

Viron Kona

ETJE
QË
SHUHEJ

tregime

8JH-32
K 87

VIRON KONA

ETJE QË SHUHEJ

Tregime

LIBRARI E SHTETIT
TIRANE 1 VOR. 1987
LIBRARI E SHTETIT
TIRANE 1 VOR. 1987
10. N. 80019

37744

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

ETJE QË SHUHEJ...

Ecnim mbi shpatin më të lartë të malit. Rrezet e diellit digjnin dhe, ngaqë ajri s'levizte, vapa ishte bërë e padurueshme. Ishte kohë korrjesh, por arat e vogla në faqet e kodrave dhe nëpër luginat kishin njëfarë shkretimi. Nëpër ajër ndihej era e shkumbit të fshatrave të djegura. Nga gërmadhat akoma dilte tym.

Jahoja ecte në krye të kolonës dhe herë-herë kthente kokën nga shokët, si të donte t'i nxiste të shpejtonin. Pranë iu afrua Neli, një djalosh nja njëzet vjeç, flokëkaçurrel e me fytyrë të mprehtë.

— Të hidhem për ndonjë pikë ujë te Burimi i Gurës? — tha duke e parë komandantin me sy lutës. Ai ishte prej atyre anëve dhe pikërisht për

këtë sikur e ndiente veten fajtor që s'po u gjente ujë shokëve.

— Mos na u largo shumë, — porositi Jahoja.

Hapat e Nelit u ndien tek kërcitnin në shtratin e thatë të një përroi. Përreth dëgjohej zhuzhima e gjinkallave, ndërsa nga gurët e nxehtë e të çarë nxirrnin kokat hardhucat që, sa dëgjonin zhurmë, fshiheshin menjëherë. S'ka ujë në këtë thatësi, jo! — tha me vete Jahoja. Shikimi i tij i shqetësuar rrëshqiti mbi kodra e male të zhveshura që në horizont dukeshin sikur puqeshin me qiellin. Batalioni i tyre, një natë më parë, kishte rënë në përpjekje me forca të shumta armike. Po bëheshin gati të çanin rrethimin, kur erdhi lajmi se armiku kishte zbuluar spitalin partizan në fshatin Bredh dhe kishte nisur për atje forca. Dhe skuadrës partizane iu ngarkua detyra të organizonte sa më shpejt tërheqjen e të plagosurve...

Dikush filloi të këndonte me një zë të ulët e të ngjirur. Pas pak kënga kaloi gojë më gojë. Buzët e tyre të zhuritura lëviznin ngadalë, por me ngulm. Tek i shihte, Jahos i hipi dëshira t'u jepte ujë të gjithëve, t'u lagte buzët e t'u freskonte fytyrat. Por ai e mundi atë tundim. «Duhet ta ruajmë për çastin më të vështirë, kemi akoma udhë dhe vendi duket i zhveshur», mendoi. Mbi shpinë ndiente tek tundej paguri i vetëm me ujë, punuar me dru bushi, që ai e ruante si një kujtim të çmuar. E kishte nga babai. Në trupin gjysmë të rrumbullakët të pagurit ishte gdhendur një shqiponjë. Ndërsa Jahoja vetë kishte shtuar mbi krerët e saj yllin me pesë cepa...

Që prapa një shkëmbi, nga e djathta e tyre, doli Neli. Djaloshi vështroi në sy Jahon, tundi kokën në shenjë mohimi dhe u bashkua me të tjerët. Mbi bluzat u shquheshin blana djerse. Hapat u rëndonin mbi gurishte dhe mbi degët e holla të kaçubave, që thyheshin me një kërcitje të thatë. Po zbritnin pllajën. Një kundërmim rigoni u shponte hundët. Aty-këtu shihej ndonjë prrall i vetmuar. Lena trupvogël, me bishtaleca të gjatë, shkëputej herë-herë nga kolona. E tërhiqnin trëndafilat e egër që, ndonëse të nxehtët dhe thatësira i kishte fishkur, ruanin akoma ngjyrën e kuqe. Ajo qëndroi të këpuste, por nuk i arriti dot, dhe ktheu sytë kërkues nga Çumani. Djaloshi vuri buzën në gaz: në pak çaste trupi i tij i shkurtër e i lidhur u gjend mbi shkëmb. Këputi tufën me trëndafila dhe ia zgjati. Vajza e pa me mirënjohje. Sytë i shkëlqenin. Pastaj diçka i erdhi në mend dhe ashtu e shpejtë, kaloi nga njëri te tjetri me nga një trëndafil. Më në fund, nuk i mbeti asnjë për vetë.

— Merre, Lenë, — tha Çumani, duke i zgjatur trëndafilin e vet. Ajo e mori dhe diçka sikur i lëvizti në bebëzat e syve. Jahoja e pa me vëmendje. Sepse e ndali shikimin te shenja e plagës përmbi njërin vetull. Iu kujtua ajo natë... Çumani, Lena dhe një shoqe partizane, gjatë zbulimit, kishin rënë në përpjekje me një kompani gjermane. Ndërsa çanin rrethimin, Çumani ishte plagosur rëndë. Ai digjej nga ethet dhe kërkonte ujë. Ishte një natë e bukur dhe e qetë. Yjet rrethonin hënën dhe vendi ndriçohej me dritë të kursyer. Lena u kujtua se diku afër, ku ishte zhvilluar përpjekja, rridh-

nin buronjat e fshatit. U nis për andej përmes pyllit. Kur arriti te buronjat, dëgjoi zëra në gjuhë të huaj. Ishin gjermanë që ruanin një depo të por-sangritur. Partizania iu afrua me kujdes burimit të parë. Futi duart në ujë dhe, tek ndjeu freskinë, i hipi etje të pinte. Kur filloi të mbushte pagurin, pa se një nga rojet gjermane po vinte aty. Hapi zjarr; duke qëlluar, filloi të tërhiqej. I shpëtoi rrethimit dhe arriti te shokët.

— Po ti qenke plagosur! — i tha shoqja, e prekur.

— S'është gjë, një gërvishtje, Shano. — Dhe nisi të lagte buzët e zhuritura të Çumanit...

«Përsëri uji m'u kujtua», tha me vete Jahoja dhe, duke mbledhur forcat, u përpoq të hidhte hap të sigurt. I bëhej sikur përreth rridhnin ujëra, ndërsa ata, çudi, kalonin duke ngritur poshtë këmbëve pluhur të nxehtë. Fërkoj qepallat dhe shikoi me bisht të syrit nga shokët. Ata ecnin në heshtje. Zallishta kërciste nën opinga. Në fund të pllajës shtriheshin fshatra të njohura, por ata s'mund të zbritnin atje. Ajo zonë ishte e pushtuar nga armiku. Neli kërkoi të kthehej në ndonjë fshat, por Jahoja s'pranoi, megjithëse i erdhi mirë për këmbënguljen e djaloshit. Njëherë, i kujtohej Jahos, të dy kaluan në një fshat, në shtëpinë e një plake. Kur ishin ngritur në mëngjes, plaka u kishte dhënë për shokët dy trasta me ushqime.

— Janë shumë, — i thanë ata.

— I keni nga fshati, bijo. Mbrëmë erdhën gratë e mëhallës e i prunë për ju. — Pastaj u kishte dhënë nga një copë bukë për vete, djathë e qepë, që t'i hanin rrugës.

Ndërsa largoheshin, ai kishte parë Nelin duke nxjerrë nga xhepi copën e bukës dhe duke e futur në trastën e shokëve...

Rrëzë një mali të lartë u shfaqën konturet e një fshati. Jahoja u përpoq të maste largësinë. Duhet dhe dy orë udhë, tha me vete. Në sy i lëvizte shqetësimi. Një grimë herë qëndruan e vështruan andej. Neli bëri me dorë nga mund t'i binin më shkurt. Dhe ata u vunë në udhë përsëri.

Pas pak një harabel i vogël u vërtit mbi kokat e tyre, u shkëput pingulthi dhe humbi në një kaçubë.

— Skifteri, — tha Neli me sytë nga qielli.

Shpendi grabitqar qëndronte krahëhapur në hapësirë; pas çdo rrethi që bënte, ulej gjithnjë, si të kishte zbuluar diku prenë e vet. Neli hoqi pushkën nga supi.

— Mos, djalo, zhurma do të dëgjohej... Kemi skifterë të tjerë përpara, — qeshi Jahoja.

Neli s'foli. Uli armën, pa i hequr sytë nga grabitqari, që humbi diku nëpër qiell... Vazhdonin të ecnin. Herë-herë dëgjohej zëri i ngjirur dhe hokatar i Fitimit. Ai ecte pranë Nelit.

— Neli, a do ketë kokrra ajo gorrice atje?

— Është prall.

— Mos më fyej, vëllaçko, nuk tregoj përralla unë! — qeshi Fitimi. Pastaj shtoi: — Thonë se, njëherë, një mbret...

Fitimi ishte djalë nga qyteti. E kishin përjashtuar nga shkolla tregtare se kishte sharë fashizmin. Kur doli në mal, me Nelin u bënë miq të ngushtë. Dhe e ndiznin miqësinë edhe me shaka, se nuk ia merrnin për keq njëri-tjetrit. Nën kë-

bët e tyre rrëshqitnin guriçka që binin me rrapëllimë në greminë. Dikush rrëshqiti. Jahoja ktheu kokën i shqetësuar. Ishte Kozmai, një djalosh rreth të shtatëmbëdhjetave, leshverdhë e me hundë të vockël. Pranë tij ecte Neli. E ndihmoi të ngrihej dhe, si i hodhi krahun, vazhduan rrugën. «Kemi akoma edhe goxha udhë, — tha me vete Jahoja. — A do të durojmë dot?» As Kozmai, që ishte më i këputuri, nuk po ankohej. Ai ishte djalë i vetëm. Ditën që erdhi partizan, i kujtohej Jahos, e shoqëronte e ëma, një plakë e mirë si të gjitha nënat. Në dorë mbante një boçe të madhe. Në fillim menduan se atje do të kishte ushqim e rroba për të birin, por nuk doli ashtu. Kur do të nise-shin, ajo kërkoi t'i puthte partizanët e çetës. Fuste dorën në boçe, nxirrte një grusht arra dhe ua jepte. «Njëlloj ju kam të gjithë, biro, si Kozmanë!» — u thoshte me zë të ulët, duke kaluar nga njëri te tjetri. Pastaj përqafoi të birin. «Ti je i ligur, djalë i nënës, por bëhu i fortë, do të jesh me shokë shumë, të më nderosh!» Jahos nuk i hiqej nga mendja figura e asaj plake trupvogël që në ato çaste, kushedi, mbase mendonte për të birin. U shkëput nga përfytyrimi dhe pa Kozmanë. «Epo do arrijmë në fshat, — tha. — Djemtë po digjen për ujë.» Ndaloj dhe iu kthye shokëve. U panë në sy. «E kush do të pijë më parë me një pagur», mendoi Jahoja. Një si hije shqetësimi i mbuloi fytyrën e përcëlluar nga dielli. Shkoi dorën mbi ballin e gjerë. Pastaj ashtu, ngadalë, nxori pagurin. Për disa çaste ra heshtje.

— Të pinë ata që kanë më shumë etje, — prishi heshtjen zëri i Nelit. Jahoja bëri me kokë.

Vështrimi i tij rrëshqiti mbi fytyrat e partizanëve e sytë i mbetën te Kozmai. Tek ndjeu vështrimin e komandantit, djaloshi bëri një përpjekje të mundimshme që të mos e jepte veten.

— Fillo, ti, Kozma, — tha Jahoja.

— E pse unë, shoku komandant? — u druajt djali.

— Pi, pi, Kozma, — u dëgjuan zëra.

Me duart që i dridheshin lehtë dhe me shikimin nga shokët djaloshi mori pagurin dhe e vuri në buzë. Një pikë ujë i ra në mjekër.

— Pi, — tha me zë urdhërues Jahoja, kur kuptoi që partizani vetëm sa njomi buzët e zhuritura. Djaloshi ngriti përsëri pagurin dhe e mbajti pak më gjatë se në fillim. Sapo iu njom qiellza, iu ndez etja më tepër. Gurmazi i zhuritur kërkonte ujë, ujë... E hoqi gati me forcë nga buzët, duke mposhtur atë dëshirë të papërmbajtur dhe ia zgjati pagurin Lenës.

— Pi, Lenë, — tha Jahoja.

— Ja, po pi, shoku komandant. — Ajo mbështeti pagurin në buzë. Pastaj ia kaloi shoqes pranë.

— Unë, — murmuriti Vera, — unë...

— Pi, — u dëgjua një zë. Ishte Jahoja. Mëgjithatë, pa rënë në sy, ai bënte llogari me mendje se për sa njerëz akoma do të arrinte uji.

Paguri kalonte dorë më dorë. Jahoja shihte fytyrat e tyre të rreshkura. Paguri ndodhej në duart e Fitimit. Ai e mbajti një çast në buzë e ia kaloi Nelit. Neli pastaj ia zgjati Jahos.

— Merre prapë, Neli!

— Pini, shoku komandant, — tha gati me ton lutës djaloshi.

— Merre, Neli. — Në zërin urdhërues të komandantit u ndie një dridhje e lehtë. Neli e mbajti dhe një çast në buzë dhe ia zgjati prapë. I bindur se ajo nuk do të kishte më ujë, Jahoja u mat ta fuste në çantë. Por... Në pagur u ndie lloçitja e ujit. Iu drodhën duart, e tundi. Aty kishte mbetur gati gjysma.

— Pini dhe ju, shoku komandant, — sekush foli nga vajzat.

— E, de, e! — ia bëri Jahoja.

Ai mbështëti një çast pagurin në buzët e thara, por... çudi, sikur nuk po ndiente më etje.

Vazhduan udhën. Dukeshin më të freskët, sikur t'ua kishte hequr njeri me dorë etjen dhe lodhjen. Edhe Kozmai ecte pa ndihmën e shoqëve. Kurse Fitimi vazhdonte me shakatë e veta.

Përballë një kodre u shfaq fshati Bredh.